ט: אלו הן הגולין פרק שני מכות

[ו]אשת נביא הוא דתיהדר דלאו נביא לא תיהדר אלא כדאמר ר' שמואל בר נחמני דאמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן הכי קאמר ליה [1]ועתה השב (את) אשת האיש מכל מקום ודקאמרת הגוי גם צדיק תהרוג הלא הוא אמר לי אחותי היא וגו' נביא הוא וממך למד אכסנאי (א) הוא שבא לעיר על עסקי אכילה ושתיה שואלין אותו כלום שואלין אותו אשתך זו אחותך זו מכאן [א]שבן נח נהרג שהיה לו ללמוד ולא למד: **מתני'** [ב]הסומא אינו גולה דברי רבי יהודה ר' מאיר אומר גולה [ג]השונא אינו גולה [ד]רבי יוסי אומר השונא נהרג מפני שהוא כמועד רבי שמעון אומר יש שונא גולה ויש שונא שאינו גולה זה הכלל כל שהוא יכול לומר לדעת הרג אינו גולה ושלא לדעת הרג הרי זה גולה: **גמ'** [ה]ת"ר [2]בלא ראות פרט לסומא דברי רבי יהודה רבי מאיר אומר בלא ראות לרבות את הסומא מאי טעמא דרבי יהודה דכתיב [3]ואשר יבא את רעהו ביער אפילו סומא אתא בלא ראות מעטיה ורבי מאיר בלא ראות למעט בבלי דעת למעט הוי מיעוט אחר מיעוט [ו]ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ורבי יהודה בבלי דעת [ז]פרט למתכוין הוא דאתא: ר' יוסי אומר השונא נהרג כו': והא לא אתרו ביה מתניתין רבי יוסי בר יהודה היא דתניא [ח]רבי יוסי בר יהודה אומר חבר אינו צריך התראה לפי שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד: רבי שמעון אומר יש שונא גולה וכו': תניא כיצד אמר רבי שמעון יש שונא גולה ויש שונא שאינו גולה נפסק גולה נשמט אינו גולה והתניא ר' שמעון אומר לעולם אינו גולה עד שישמט מחצלו מידו קשיא נפסק אנפסק קשיא נשמט אנשמט (ב) נפסק אנפסק לא קשיא הא באוהב והא בשונא נשמט אנשמט לא קשיא הא רבי והא רבנן: **מתני'** להיכן גולין [ט]לערי מקלט לשלש שבעבר הירדן ולשלש שבארץ כנען [י]שנאמר [4]את שלש הערים תתנו מעבר לירדן ואת שלש הערים תתנו בארץ כנען וגו' עד שלא נבחרו שלש שבארץ ישראל [כ]לא היו שלש שבעבר הירדן קולטות שנאמר שש ערי מקלט תהיינה עד שיהיו [ל]ששתן קולטות כאחת [מ]ומכוונות להן דרכים מזו לזו שנאמר [5]תכין לך הדרך ושלשת וגו' [נ]ומוסרין להן שני ת"ח שמא יהרגנו בדרך וידברו אליו רבי מאיר אומר [ס](אף) הוא מדבר ע"י עצמו שנאמר [6]וזה דבר הרוצח רבי יוסי [ע]בר יהודה אומר [פ]בתחלה אחד שוגג ואחד מזיד מקדימין לערי מקלט וב"ד שולחין ומביאין אותו משם מי שנתחייב מיתה בב"ד הרגוהו ושלא נתחייב מיתה פטרוהו מי שנתחייב גלות מחזירין אותו למקומו שנאמר [7]והשיבו אותו העדה אל עיר מקלטו וגו': **גמ'** תנו רבנן [צ]שלש ערים הבדיל משה בעבר הירדן וכנגדן הבדיל יהושע בארץ כנען ומכוונות היו כמין שתי שורות שבכרם [8]חברון ביהודה כנגד [9]בצר במדבר שכם בהר אפרים כנגד רמות בגלעד קדש בהר נפתלי כנגד גולן בבשן ושלשת [ק]שיהו משולשין שיהא מדרום לחברון כמחברון לשכם ומחברון לשכם כמשכם לקדש ומשכם לקדש כמקדש לצפון בעבר הירדן תלת בארץ ישראל תלת אמר אביי בגלעד שכיחי רוצחים

דכתיב

מתני' מפני שהוא כמועד. כמותרה עליו ועובר על התראה דודאי לדעת הרגו: **ויש שונא שאינו גולה.** ולא נהרג: **כל.** הריגה שיכולין לומר על הריגה זו שלדעת היתה אינו גולה לפי שחשוד הוא על כך: **שלא לדעת הרג.** כשהריגה זו ודאי שלא לדעת שאין אדם יכול לומר עליה לדעת היתה גולה ובגמ' מפרש לה: **גמ' בלא ראות פרט לסומא.** דמשמע כאן לא ראה אבל רואה במקום אחר פרט לסומא שאינו רואה בשום מקום: **פרט למתכוין.** כדאמרן לעיל (דף ז:): **להבחין בין שוגג למזיד.** שלא יכול לומר לא הייתי יודע שאסור: **נפסק.** החבל ונפל עליו אין לומר בא לדעת זה כ): **נשמט.** החבל מידו ונפלה עליו אינו גולה שיש לומר לדעת עשה: **לעולם אינו גולה.** לא אוהב ולא שונא בנפסק אלא בנשמט: **מחללו.** הוא מעגילה שפעמים שטחין במחללים שהוא כלי אומנות של בונים ובלע"ז טרואיל"ה: **הכי גרסי'** נשמט אנשמט לא קשיא הא באוהב הא בשונא נפסק אנפסק לא קשיא הא רבי והא רבנן. ג) הא דקתני נשמט גולה באוהב דלא חשיד דעביד מדעת ודקתני נשמט אינו גולה בשונא כדקתני בהדיא בברייתא יש שונא שאינו גולה ומפרש מילתיה נשמט אינו גולה: **נפסק אנפסק לא קשיא הא רבי והא רבנן.** הא דקתני נפסק גולה אפי' בשונא וכל שכן באוהב ל)רבנן ואליבא דר' שמעון הוא דאמר נשמט הברזל מקתו והרג גולה ונפסק החבל דומיא דנשמט הברזל מקתו היא שנשאר האגד בידו והא דקתני נפסק אינו גולה רבי היא דאמר נשמט הברזל מקתו אינו גולה והוא הדין לחבל הנפסק עד שישמט מחללו מידו שאין נשאר בידו כלום דומיא דמן העץ המתבקע ולרבי אליבא דר' שמעון אין לך שונא גולה. כך מצאתי גירסא בתשובות הגאונים וכן עיקר. וגירסת הספרים משובשת היא וטעו לדמות נשמט החבל לנשמט הברזל ואי אפשר להעמידה ולפרש נפסק אנפסק לא קשיא הא באוהב הא בשונא דהא על כרחך הא דתני נפסק גולה בשונא מפורשת והיאך תאמר הא דתני נפסק אינו גולה באוהב השתא בשונא גולה באוהב לא כל שכן וכי יש לך לומר שגולה בשונא ואינו גולה באוהב ועוד נשמט אנשמט לא קשי' הא רבי והא רבנן היאך תאמר הא דתני נשמט אינו גולה רבי היא דאמר נשמט אינו גולה אפי' באוהב אם כן אין הטעם מפני שיכול לומר לדעת מ)נהרג ור' שמעון תלי טעמא בהכי: **מתני' עד שלא נבחרו שלש שבארץ כנען.** היינו כל ארבע עשרה שכבשו וחלקו ואח"כ הבדילן יהושע: **לא היו שלש.** שהבדיל משה בעבר הירדן קולטות: **וידברו אליו.** אל גואל הדם ואומרין לו אל תנהג בו מנהג שופכי דמים בשגגה בא מעשה לידו: **בתחלה.** כלומר תחלת משפט כל הרוצחים י)ואפילו מזידין ויליף טעמא בספרא דכי רב מוארך לו וגו' וגם אל אחת וגו': **גמ' ומכוונות היו.** אלו נגד אלו כשתי שורות כמו שתי שורות שבכרם: **ושלשת את גבול ארצך וגו' שיהו משולשות.** כלומר שמתחלקת הארץ חלקות ס)רחבה של ארץ ישראל לארבעת רבעים כמו שמפרש והולך שיהא מדרומה שבארץ ישראל לחברון כמחברון לשכם כו': **בעבר הירדן תלת כו'.** בתמיה. בנחלת שני שבטים שלש כמו בנחלת עשרה שבטים: **בגלעד.** שהוא בעבר הירדן שכיחי רוצחים:

עוקבין

ורבי יהודה ההוא מבעי ליה פרט למתכוין וכו'. (ד) דר' מאיר סבר פרט למתכוין וכו' שמעינן משגגה ותרתי שמע מינה והיא דברייתא דלעיל אתיא כר' יהודה: ט)**נשמט** אנשמט לא קשיא כאן באוהב כאן בשונא נפסק אנפסק לא קשיא הא רבי הא רבנן. וא"ת לרבי היכי משכחת לה שוגג שיגלה דבנשמט אוהב גולה ולא שונא ואם בנפסק אפי' אוהב אינו גולה ואין י)זו סברא לומר דלית ליה לרבי דר' שמעון * דהוי רביה ויש לומר דמכל מקום משכחת לה כגון שנפל מן הגג עליו לידוע לכל שלא נפל מדעת שהרי היה בסכנת מות:

(ה) **משולשות.** שיהא מתחלת ארץ ישראל עד רביעה כמו מרביעה לשניה שלחלוקה שוה היה א"י ובאמצע היו ערי מקלט וכן יש לפרש ההיא דמגילה (דף יט. ושם) דקאמר נקראת אגרת שאם תפרה הכל שלשה חוטין גידין כשרה ובלבד שיהא משולשין ופירושו הוי כי הכא שצריך שמתחלת התפירה עד חוט של גידין כמו עד שניה של גידין ומשניה עד שלישית כמו משלישית עד סוף התפירה ולא כדברי המפרשים משולשות אחד בתחלה ואחד באמצע ואחד בסוף י):

בגלעד שכיחי רוצחים. פי' ולהכי הוצרכו לערי מקלט (ו) לפי כשהורגים מזיד בלא עדים הקב"ה מזמנן לפונדק אחד כדאמרי' לקמן (דף י:) ק):

והא

עין משפט נר מצוה

לב א מיי' פ"י מהל' מלכים הלכה א:
לג ב מיי' פ"ו מהל' רוצח הל' יד סמג עשין עה:
לד ג מיי' שם הל' י סמג שם:
לה ד מיי' שם פ"ה הל' א סמג שם:
לו ה מיי' שם פ"ח הל' כ סמג עשין עו:
לז ו מיי' שם הל' ג:
לח ז מיי' שם הל' ה:
לט ח מיי' שם פ"ה הלכה ח:
מ ט מיי' שם פ"ה הל' ז:
מא י מיי' שם פ"ח הל' ב:
מב כ מיי' שם הלכה ז:

◆

תורה אור השלם

1. וְעַתָּה הָשֵׁב אֵשֶׁת הָאִישׁ כִּי נָבִיא הוּא וְיִתְפַּלֵּל בַּעַדְךָ וֶחְיֵה וְאִם אֵינְךָ מֵשִׁיב דַּע כִּי מוֹת תָּמוּת אַתָּה וְכָל אֲשֶׁר לָךְ: בראשית כ ז
2. אוֹ בְכָל אֶבֶן אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ בְּלֹא רְאוֹת וַיַּפֵּל עָלָיו וַיָּמֹת וְהוּא לֹא אוֹיֵב לוֹ וְלֹא מְבַקֵּשׁ רָעָתוֹ: במדבר לה כג
3. וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת רֵעֵהוּ בַיַּעַר לַחְטֹב עֵצִים וְנִדְּחָה יָדוֹ בַגַּרְזֶן לִכְרֹת הָעֵץ וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל מִן הָעֵץ וּמָצָא אֶת רֵעֵהוּ וָמֵת הוּא יָנוּס אֶל אַחַת הֶעָרִים הָאֵלֶּה וָחָי: דברים יט ה
4. אֵת שְׁלֹשׁ הֶעָרִים תִּתְּנוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וְאֵת שְׁלֹשׁ הֶעָרִים תִּתְּנוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה: במדבר לה יד
5. תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ וְשִׁלַּשְׁתָּ אֶת גְּבוּל אַרְצְךָ אֲשֶׁר יַנְחִילְךָ יי אֱלֹהֶיךָ וְהָיָה לָנוּס שָׁמָּה כָּל רֹצֵחַ: דברים יט ג
6. וְזֶה דְּבַר הָרֹצֵחַ אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה וָחָי אֲשֶׁר יַכֶּה אֶת רֵעֵהוּ בִּבְלִי דַעַת וְהוּא לֹא שֹׂנֵא לוֹ מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם: דברים יט ד
7. וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת הָרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם וְהֵשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר נָס שָׁמָּה וְיָשַׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר מָשַׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ: במדבר לה כה
8. וַיַּקְדִּשׁוּ אֶת קֶדֶשׁ בַּגָּלִיל בְּהַר נַפְתָּלִי וְאֶת שְׁכֶם בְּהַר אֶפְרָיִם וְאֶת קִרְיַת אַרְבַּע הִיא חֶבְרוֹן בְּהַר יְהוּדָה: יהושע כ ז
9. אֶת בֶּצֶר בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ הַמִּישֹׁר לָראוּבֵנִי וְאֶת רָאמֹת בַּגִּלְעָד לַגָּדִי וְאֶת גּוֹלָן בַּבָּשָׁן לַמְנַשִּׁי: דברים ד מג

◆

רבינו חננאל

הכי קאמר דקאמרת הגוי גם צדיק תהרוג הלא הוא אמר לי אחותי היא נביא הוא וממך למד. כלומר כיון שראה אותך שואלו על עסקי אשתו נתיירא שלא תהרגנו ולפיכך אמר לך אחותי היא מיכן לבן נח שנהרג שהיה לו ללמוד ולא למד: הסומא אינו גולה כו'. ת"ר בלא ראות מכלל שיכול לראות פרט לסומא שאינו גולה דברי ר' יהודה. ר' מאיר אומר בלא ראות למעט הסומא בבלי דעת למעט הסומא הוי מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות אפי' סומא גולה. השונא אינו גולה. ר' יוסי אומר השונא (אינו) נהרג מפני שהוא כמועד. וכר' יוסי בר יהודה דתני חבר אינו צריך התראה לפי שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד והאי כיון דשונא הוא ודאי מזיד הוא. תניא כיצד א"ר שמעון יש שונא גולה כגון שנפסק. אבל נשמט אינו גולה דכיון שהוא שונא במזיד שמט. איני והתניא ר' שמעון אומר לעולם אינו גולה עד שישמט מחצלו מידו ושנינן לא קשיא הא דתני נשמט אינו גולה כרבי דתני נשמט הברזל מקתו והרג רבי אומר אינו גולה והא דתנא גולה כרבנן דאמרי גולה א): להיכן גולין לערי מקלט לשלש שבעבר הירדן ושלש שבארץ כנען: ת"ר שלש ערים הבדיל משה בעבר הירדן וכנגדן הבדיל יהושע בארץ כנען, ומכוונות היו חברון ביהודה כנגד בצר במדבר כו'. ושלשה שהיינה משולשות מדרום לחברון כמחברון לשכם כו'. אמר אביי בגלעד שכיחי רצחנים

מסורת הש"ס

א) כ"ק נב., ב) לעיל ז:, ג) כ"ק פו: נדרים פז., ד) [יומא מג. וש"נ], ה) [לעיל ז:], ו) סנהדרין ח: מא. עב: לעיל ז:, ז) [גירס' ירושלמי שלשתן], ח) [עי' תוי"ט], ט) [ובסדר המשנה ר"י ברבי יהודה], י) [תוספת' פ"ב], כ) [בס"א: אין לומר בזו לדעת עשה], ל) דרבנן דר"ש היא דאמרו נשמט כו' רש"ל, מ) [בס"א הרגו], נ) [בס"א נוסף: לגלות], ס) [בס"א כלומר שתשלשם בחלוקת הארץ חולקין], ע) לפי גירסת תוספות לא גרסי' בברייתא ר"ש. מהרש"א ומהר"ם, פ) [עי' מהרש"א ומהר"ם], צ) [וע"ע תוספות בכורות לג. ד"ה שיהיו], ק) [והרמב"ן כפי' התומים כתב בזה"ל ולע"ע שאין המקלט אלא בשוגגין היו שופכים דמים במרמה ומראין עצמן כשוגגין והולכין להרבות להם ערי מקלט לקלוט את כולן שלא נודע מי המזיד וכו'].

◆

גליון הש"ס

תוס' ד"ה נשמט וכו' דהוי רביה. כדאיתא שבת דף קמז ע"ב:

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' אכסנאי שבא לעיר כצ"ל ותיבת הוא נמחק: (ב) שם קשיא נשמט אנשמט (נפסק אנפסק וכו' והא רבנן) תא"מ ונ"ב ס"א נשמט אנשמט ל"ק הא באוהב והא בשונא נפסק אנפסק ל"ק הא רבי והא רבנן: (ג) רש"י ד"ה הכי גרסי' וכו' והא רבנן פי' הא דקתני: (ד) תוס' ד"ה ור' יהודה וכו' ור' מאיר סבר פרט למתכוין שמעינן כצ"ל ותיבת וכו' נמחק: (ה) ד"ה משולשין וכו' שלחלוקה שוה היו ערי מקלט באמצע ארץ ישראל וכן יש לפרש: (ו) ד"ה בגלעד וכו' לערי מקלט הרבה לפי שכשהורגים מזיד בלא עדים. נ"ב ומ"מ אינה שוגגין הרבה בגלעד:

◆

לעזי רש"י

טרואיל"א. כף של סיידים.

◆

מוסף רש"י

שהיה לו ללמוד. דרך ארץ, ולא למד. מדקאמר ליה דממנה נביא הוא, דמשמע אין מתם כדברך ולאו אתה ליהרג (ב"ק צב.). השונא. שאמר כשוגג הרגתי, נהרג מפני שהוא כמועד, ומותרה (לעיל ז:). בלא ראות. משמע שהוא ראה במקום אחר ובאן היה בלא ראות (ב"ק פו:). פרט לסומא. שהרג בשוגג שאינו גולה, והכי קאמר בלא ראות זה שהרגו לא ראהו דאילו ראהו לא היה הורגו, מכלל דיש ספק בידו לראות, פרט לסומא דאינו רואה דאינו גולה (נדרים פז.). אלא להבחין. שלא יכול לומר שוגג הייתי שמותר (סנהדרין ח:).

א) פירש זה בתשובות הגאונים. עי' רש"י רמב"ן וריטב"א: